

Kao što već moglo vodjeti, prestativiranje slobodno će podstićati i osloboditi svaki poslovni i podrazumljeni izraz kroz njegovo primenjivanje. Održano neprimenjivanje ovih trije prve elemente, pomoćiće novosostinim formantima, oblikujućim dijelove i predjelove znaknog jezika, da ostane odgovarajući i odgovarajući dijelova i predjelova znaknog jezika, ali tako da ne raspolaže sredstvima za razlikovanje. Međutim, da je to posljedica dosta raznečitih i delikatno primenljivih smisala.

Dodatak, SP nudi neka slike teorijske mreže, pokazujući ispravnu strukturu neodgovornosti P60, ali i nekoje nepravilnosti. Možemo vidjeti da su sredstva, primenjiva u ovom slučaju, nešto manje potrebna nego što je poljopravna. Smisljeno da, način na koji izlagamo u SP-u, ne može

REFIK BULIĆ

UDK 811.163.43**²⁸

Filozofski fakultet, Tuzla

ZAMJENA DUGOG JATA U GOVORU BOŠNJAKA NOVOG ŠEHERA KOD MAGLAJA

Novi Šeher nalazi se desetak kilometara jugozapadno od Maglaja. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine mjesto je imalo 1.802 stanovnika: 1.417 Bošnjaka, 275 Hrvata, 48 Srba, 43 Jugoslovena i 19 ostalih.¹ Govor ovoga mesta zanimljiv je zbog zamjene dugog jata u govoru Bošnjaka.²

O zamjeni dugog jata u govoru Bošnjaka Novog Šehera nije objavljen zaseban rad, ali je tome pitanju posvećivana pažnja u nekim dijalektološkim radovima. U njima se, međutim, nalaze različiti podaci o refleksima dugog jata u tome mjesnom govoru – negdje je predstavljen kao ekavski, a negdje kao ijekavski.

Prvo je Ružićić u *Izvještaju o ispitivanju govora katolika i muslimana na levoj obali Bosne, između Bosanskog Broda i Lašve*³ konstatirao da je “*u ekavsko-jekavskom dijalektu muslimana u Tešnju, Maglaju, Novom Šheru i pojedinim okolnim selima dugo šo (jē) uglavnom redovno zamenjeno sa e, kratko šo sa je*”⁴. Ružićić je to potom potvrdio i u radu *Jedan nezapažen bosanski govor*.⁵

Ekavski govor u dugim slogovima u govoru Novog Šehera potvrdio je kasnije i Brabec u radu *Istraživanje govora u srednjoj Bosni*.⁶

Novi Šeher kao granicu područja na kome su rasuta ekavsko-jekavska naselja spominje i Brozović u radu *O problemu ijekavskošćekavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, ali nije jasno da li je podatak dat na osnovu njegovih istraživanja.

¹ Statistički bilten, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, decembar 1993, 234.

² Prema mojim istraživanjima nebošnjačko stanovništvo Novog Šehera ima ijekavsku zamjenu jata.

³ Godišnjak Zadužbine Sare i Vase Stojanovića, III, Beograd, 1936, 35–37.

⁴ N.d., 37.

⁵ Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, 16, Beograd, 1936, 236–237.

⁶ Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1960, 343.

⁷ Hrvatski dijalektološki zbornik, II, Zagreb, 1966, 190.

Ekavská zamjena jata u govoru Novog Šehera spominje se i u nekim drugim općijim radovima o tešanjsko-maglajskom kraju, ali je to uglavnom na osnovu podataka iznesenih u ovđe spomenutim dijalektološkim radovima.

Drukčiji podaci o zamjeni dugog jata u govoru Novog Šehera daju se u obradi dijalekatske građe sa prostora sjeveroistočne Bosne dobivene realizacijom projekta *Bosanskohercegovački dijalekatski kompleks – sinhronijska deskripcija i odnos prema savremenom standardnom jeziku*.⁸ Od šezdeset i četiri oblika leksema koji se nude kao ilustracija zamjene dugog jata u Novom Šeheru, samo je jedan ekavizam: *kléšća*, ali je i iza toga primjera ispitivač stavio uskličnik, što znači da je to u istraživanome mjestu neočekivan oblik.

Podaci iz petog broja Bosanskohercegovačkog dijalektološkog zbornika djelovali su zbujujuće na one koji su iz dijalektološke literature ili na drugi način bili upoznati sa zamjenom dugog jata u govoru Bošnjaka Novog Šehera.

Na osnovu prezentirane građe iz punkta 174 moglo bi se zaključiti da je ekavski govor Novog Šehera u dugim slogovima zamijenjen ijekavskim, ili da je pogrešno zabilježena građa. Nijedan od ovih zaključaka nije se činio vjerovatnim.⁹

Moje istraživanje na terenu potvrdilo je da se govor Bošnjaka Novog Šehera odlikuje ekavskom zamjenom *jata* u dugim slogovima.¹⁰ Brojni korijenski morfemi u kojima se javlja ekavská zamjena dugog *jata* pokazuju da u ovim govorima ekavski likovi nisu samo oni koji se susreću i u drugim bosanskohercegovačkim govorima, već da je u pitanju sistemská osobina zamjene dugog *jata*:

běl-: *béla*; cěd-: *iscédít*; cěp-: *iscépat*; děl-: *odélio, podélio*; dět-: *déte, dête* (vok.); gnězd-: *gnézdo*; grěh-: *grêh*; klěšć-: *kléšća*; klěšt-: *kléšta*; lěk-: *izlěčen, izlěčen*; lěp-: *lěp, lépa, lépřh, lépo, lěpōg, lépu*; měh-: *měh*; měn-: *ménali se, proménilo se*; měs-: *měšā se, póměšāno*; mlěk-: *mléka, mléko*; nět-: *dòněla, dòněli, dònět òdnět, pòdněli*; oděl-: *odélo*; prě-: *prē*; prěk-: *ís prěka*; rěč-: *rěč, rěč* (riječ); réčī (gen. pl.); rěčī (nom. pl.); rěd-: *rětko*; rěk-: *réka, rékē*; sěn-: *séna, séna, sénō*; slěp-: *slépē* öči; svět-: *světa*; těl-: *tělo*; umě-: *ùměm*; věk-: *öduvěka*; vrěm-: *vréme*; ždrěb-: *ždrébe*.¹¹

⁸ V.: Dragomir Vujičić, *Gовори сјеверне и сјевероисточне Босне: Фонетске особине*, Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, knj. V, Sarajevo, 1985, 94–95. Slovo *M* u oznaci: Punkt 174 – Novi Šeher (*Maglaj*) *M* pokazuje da je istraživan govor Muslimana. Novi Šeher navodi se kao punkt u kome je popunjeno *Upitnik za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govorova i u popisu* punktova u *Bosanskohercegovačkom dijalektološkom zborniku* II, str. 369.

⁹ Provjerom sam ustanovio da u Institutu za jezik u Sarajevu, gdje se čuva građa dobivena spomenutim projektom, nema Upitnika popunjeno u Novom Šeheru.

¹⁰ Istraživanje je obavljeno u ljetu 2002. godine a informatori su mi bili: Mūstafa Mèzetović, 1928, penzioner, pismen; Sálih Sijáhović, 1907, penzioner, pismen; Sálih Hèrceg, 1928, penzioner, pismen; Dževáhira Hèrceg, 1928, domaćica, nepismena.

¹¹ Ijekavski likovi leksema s dugim jatom u ovome su govoru rjeđi nego u drugim ekavsko-jekavskim govorima tešanjsko-maglajskoga kraja. Ovdje potvrđeni ikavski likovi broja *dva* u ženskom rodu (*dví*) i odričnog oblika glagola jesam (*nísam*) najčešći su i drugim ekavsko-jekavskim govorima tešanjsko-maglajskoga kraja.

Osim ovih primjera ekavske zamjene etimološkog dugog jata, u govoru Bošnjaka Novog Šehera javljaju se i vrijednosti sekundarnog *jata*¹²: *mér*, *mérni*, *bílo* *mérno*, *mérno* *bílo*, *pér*, *rét*, *smérilo* *se*, *vodér*.¹³

Rezultati obavljenog istraživanja pokazuju da podaci dati u *Zborniku* na osnovu popunjenoj *Upitniku za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora* nisu tačni, ali se teško moglo vjerovati u pogrešku istraživača, jer se i ranije znalo da je govor Novog Šehera ekavsko-jekavski.

Dilemu sam razriješio kada sam pronašao jednu kopiju već objavljenog *Popisa punktova* (*Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, II, 365–370), na kojoj su rukom bile izvršene ispravke punktova i data imena popisivača.¹⁴ Na tome je spisku precrtao punkt Novi Šeher i upisano: *Rávnā*. Pošto je spisak punktova bio neslužbeni spis, sve sam primjere sa dugim *jatom* koji se "pripisuju" Novom Šeheru, objavljene u spomenutom zborniku, uporedio sa zbirnim kartonima na koje su u Institutu za jezik u Sarajevu preneseni odgovori na sva pitanja iz *Upitnika za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora*. Ustanovio sam da je tačno da su primjeri koji se pripisuju Novom Šeheru zabilježeni u maglajskom selu Ravna, koje je i prema mome istraživanju ijkavsko.

Ovi podaci otklanjavaju dilemu u vezi sa zamjenom dugog jata na jednom dijelu bosanskohercegovačkoga prostora, nastalu na pogrešnoj prezentaciji građe iz *Upitnika*.

LITERATURA

- Brabec, Ivan (1959) *Istraživanje govora stanovništva na lijevoj obali Bosne*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 63, Zagreb, 1959, 421–422.
- Brabec, Ivan (1960) *Istraživanje govora u srednjoj Bosni*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1960, 343–346.
- Brozović, Dalibor: *O problemu ijkavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*, Hrvatski dijalektološki zbornik, II, Zagreb, 1966, 119–208.
- Vujičić, Dragomir: *Govori sjeverne i sjeveroistočne Bosne: Fonetske osobine*, Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, knj. V, Sarajevo, 1985, 13–170.

¹² Termin *sekundarni jat* zadržavam samo zbog tradicije u dijalektološkoj literaturi, ali mislim da bi adekvatniji termin bio *analogički refleks*. Termin *sekundarni jat* ima opravdanje samo u primjerima u kojima se neetimološki jat razvio prije njegove zamjene.

¹³ Ali i: *mijérni*.

¹⁴ Kopiju mi je ustupio prof. dr. Senahid Halilović i na tome mu se najsrdačnije zahvaljujem.

THE SUBSTITUTION OF THE LONG YAT IN THE SPEECH OF BOSNIACS OF NOVI ŠEHER NEAR MAGLAJ

Summary

There are different data of the long yat substitution in the speech of Bosniacs of Novi Šeher which can be found in dialectological works. This dilemma had been solved in this paper and it was shown that this speech has Ekavian yat substitution in the long syllables.